

AVRASYA'NIN MERKEZİNDE TÜRK İŞBİRLİĞİ: TÜRK KENEŞİ

Gülperi GÜNGÖR
GÜLPERİ GÜNGÖR

Analiz No : 2021 / 3

01.02.2021

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, 2009 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında imzalanan Nahçıvan Antlaşması ile müşterek bir yapı içerisinde işbirliğini hedefleyen bir uluslararası örgüt olarak kurulmuştur. Fransızca kökenli bir sözcük olan konsey yerine, Kaşgarlı Mahmudun yazdığı sözlük Divan-ı Lugatit Türkte geçen, şura, konsey anlamındaki sözcük tercih edilerek, örgüt Türk Keneşi adını almıştır. Örgütün bayrağı kurucu ülkelerin bayraklarında yer alan mavi renk (Kazakistan), güneş (Kırgızistan), hilal (Türkiye) ve sekiz köşeli yıldızdan (Azerbaycan) oluşmaktadır.

Türk dili konuşan ülkeler arasında işbirliği süreci Sovyetler Birliğinin dağılmasından, yeni Türk Cumhuriyetlerinin kurulmasından hemen sonra başlamıştır. Türkiye yeni kurulan Türk Cumhuriyetlerini ilk tanıyan ülkelerden olmuştur. Bu süreçte siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda birçok ikili ve çok taraflı işbirlikleri yürütülmüştür. 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı kalkınma alanında işbirliği mekanizmalarının yürütülmesinde rol oynamıştır. Türk Keneşinin temelleri de bu işbirlikleri ve 1992den itibaren gerçekleştirilen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları zirvelerine dayanmaktadır.

Türk Keneşinin ana karar organı Devlet Başkanları Konseyi olup, diğer organları Dışişleri Bakanları Konseyi, teknik bilgi sağlayan Kıdemli Memurlar Komitesi, Aksakallar Konseyi ve sekreteryadır. Örgütün sekreteryası İstanbulda bulunmaktadır. Sekreterya, bir genel sekreter ve her üye ülkeyi temsil eden birer genel sekreter yardımcısı, proje yöneticileri ve uzmanlar ile faaliyetlerini yürütmektedir. Örgütün ilk genel sekreteri Büyükelçi Halil Akıncı 2010-2014 yılları arasına görevini sürdürdükten sonra, 2014-2018 yılları arasında Azerbaycan'ı temsilen Rami Hasan bu görevi yürütmüştür. Örgütün genel sekreterliğini şu an Kazakistan'ı temsilen Büyükelçi Baghdad Amreyev yürütmektedir. Türk Keneşinin ortaklık ilişkisi yürüttüğü kuruluşlar arasında Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi (TÜRKPA), Uluslararası Türk Akademisi - Türk Dünyası Eğitimsel ve Bilimsel İşbirliği Örgütü (Turkic World Educational and Scientific Cooperation Organization-TWESCO), Türk-Kültür ve Miras Vakfı

bulunmaktadır.

2019 yılında Özbekistan da Türk Keneşine resmen üye olmuştur. Macaristan ise 2018 den bu yana gözlemci üye statüsündedir. Yakın zamanda Ukraynanın Kırım Tatarı olan, Dışişleri Bakan Yardımcısı Emine Ceppar Ukrayna'nın da Türk Keneşine gözlemci üye olarak katılma isteğini dile getirmiştir. Daimi tarafsızlık ilan etmesi sebebiyle Türkmenistan, Türk Keneşine hukuken dahil olamayacağını ifade etse de, örgütün birçok faaliyetlerine fiilen katılmaktadır.

Türk Keneşinin üye ülkelerinin bir taraftan da rekabette olan örgütlerin üyeleri oldukları bilinmektedir. Kazakistan ve Kırgızistan Rusya liderliğindeki Toplu Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne (CSTO) üyedirler. Yine Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan Şanghay İşbirliği Örgütüne üyedir. Ayrıca Kazakistan ve Kırgızistan Avrasya Ekonomik Birliği'nin üyeleridir. Türk Keneşi çerçevesinde işbirliği, Avrupa Birliği ile tam müzakere sürecinde olan ve AB Gümrük Birliği üyesi, NATO ittifakının parçası olan Türkiye'nin doğuda başka alternatifler aradığı anlamına gelmemektedir. Bölgesel ve küresel anlamda işbirliği ve barışın tesisi için Türk Keneşinin rol oynayabileceğini söylemek mümkündür. Türk Keneşinin ilk Genel Sekreteri Büyükelçi Halil Akıncı bu durumu çatışma yerine çakışma olarak ifade etmektedir. AVİM yazılarında birçok kez Yapıcı Avrasya anlayışı ele alınmıştır. Buna göre Avrasyacılığın Batı karşıtı ifadesine karşı "Yapıcı Avrasyacılığın" rekabetler ve düşmanlıklar yerine bölgesel iş birliğini teşvik etmeye yönelik olduğu belirtilmiştir. [1]

Çin - ABD rekabetinin şiddetlendiği noktada, Çinin Kuşak ve Yol Girişimi Orta Asyanın önemini daha da arttırmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda Avrupa Birliği de Orta Asya ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirme gereksinimi hissetmiştir. AB 2019 yılında Orta Asya ile işbirliği hedefini işaret eden, Orta Asyayla ilgili yeni stratejisini ortaya koyan bir belgeyi yayınlamıştır. (23 Ocak 2020de AVİMde gerçekleştirilen ABnin Yeni Orta Asya Stratejisi: Bölgede Sinerji ve Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Daha Yakın İş Birliği İçin Yeni Beklentiler" başlıklı bir yuvarlak masa toplantısında ABnin Orta Asya Özel Temsilcisi Büyükelçi Peter Burianın başkanlığındaki AB delegasyonu, Türk akademisyenler ve AVİM analistleri ile ABnin Ortaya Asyaya dair yeni stratejisi ele alınmıştır.)

Tüm bu gelişmeler bahsettiğimiz Yapıcı Avrasya anlayışının somut gücünü ve rekabet halinde olan Doğu ve Batı ifadesi yerine, Doğu ve Batının işbirliğinin merkezinde Türk Keneşinin var olabileceğini göstermektedir.

Kurulduğu 2009 yılından itibaren Türk Keneşi çerçevesinde zirveler dahil birçok toplantı ve faaliyet gerçekleşmiştir. Türk Keneşinin gelişmesi sürecindeki faaliyetlerin başlıca kazanımlarını aşağıdaki başlıklar altında sıralayabiliriz:

Ulaştırma: İlk Genel Sekreter Akıncı, üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesindeki en büyük engelin ulaştırma olduğunu ve örgütün çatısı altında bu engeli ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerde bulduklarını ifade etmektedir. Bu hedef ile Türk Keneşi çatısı altında Ulaştırma Bakanları/Çalışma Grupları birçok toplantı gerçekleşmiştir. Bu yönde gerçekleşen en önemli adımlardan biri olan Trans-Hazar Koridoru üye ülkeler arasında ulaşım bağlantılarını güçlendirme, malların nakliyesini kolaylaştırma, demiryolu - karayolu bağlantılarıyla ve liman bağlantıları sayesinde malların dünyanın çeşitli

bölgelerine ulaşması için önemli fırsatlar sunmuştur.[2]

Ayrıca üye ülkelerin limanlarının bu çerçevede taşımacılıkta önemli merkezler olarak gelişmesi hedeflenmiştir. 2013 yılında Azerbaycanın Bakü Limanı, Kazakistanın Hazar Denizindeki ana limanı Aktau ve Samsun Limanı arasında Kardeş Liman ilişkisi tesis eden bir Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır.[3] Kazakistan'ın Kuryk Limanı 2019da Kardeş Limanlar işbirliği sürecine katılmıştır. Türkmenbaşı limanı da Kardeş Limanlar sürecine davet edilmiştir. Bu limanlar arasında düzenli feribot seferleri planlanmıştır. Böylece Hazar Denizi, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu, Türk Boğazları aracılığı ile Doğu - Batı ekseninde Avrupa-Asya bağlantısında üye ülkelerin merkezi konumu daha da güçlenmiştir.

Dağlık Karabağdaki son gelişmelerin sonucu olarak Azerbaycan ve Nahçıvan (dolayısıyla Türkiye) arasında kurulacak koridor[4] bağımsızlıklarından sonra ilk kez Türk devletlerinin direkt karayolu bağlantısını sağlamaktadır. Ayrıca 21 Ocak 2021de Azerbaycan ile Türkmenistan arasında imzalanan Hazar Denizinde hidrokarbon sahasını ortak işletme anlaşması, geçmiş anlaşmazlıkların çözüme kavuşması açısından önemli bir gelişme olmuştur. Tüm bunlar Türk Keneşi çerçevesinde ilişkilerin gelişmesi ve gelecekte işbirliklerinin daha da canlanmasını bekleyebileceğimiz anlamına gelmektedir.

Ekonomi: Türk Keneşi çerçevesinde Ekonomi Bakanları düzenli olarak toplantılar ve faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Örgütün ekonomik alanda hedefleri doğrultusunda, yatırım ortamının iyileştirilmesi, ekonominin çeşitlendirilmesi ve ekonomik ilişkilerin temeli olarak girişimcilik konu başlıklarında üç çalışma grubu oluşturulmuştur.[5] Türk Konseyi bünyesinde bir Ortak Yatırım Portalı hayata geçirilmiştir ve üye ülkeler arasında bir yatırım fonunun kurulması gündemdedir. Ayrıca 2019 yılında Türk Keneşi çerçevesinde düzenli olarak Genç Girişimciler Forumu toplantılarının gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Turizm ve gümrük alanlarında da işbirliklerinin derinleştirilmesi için çalışmalar yürütülmektedir.

Eğitim, Bilim ve Kültür: Türk Keneşinin kuruluşundan itibaren kültür, bilim ve eğitim alanında somut projelerin hayata geçirilmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Eğitim, Bilim ve Kültür örgütün genel zirvelerinde öncelikli olarak ele alınan konulardan olmuştur. Üye ülkeler arasında ortak terminoloji geliştirilmesi çalışmalarını yürütmek üzere Ortak Terminoloji Kurulu oluşturulmuş, bu kurul bilimsel girişimlerin yürütülmesinde ortak terminoloji sözlüğü geliştirilmesi üzerine çalışmalarda bulunmuştur.

Türk Keneşi himayesinde uluslararası bir kuruluş olarak kurulan Uluslararası Türk Akademisinin Türk dünyasının ortak tarih ders kitabının yazılması ve okullarda okutulması projesi, ortak edebiyat kitabının hazırlanması, ortak eğitim televizyonu kurulması projesi bu alanda yürütülen diğer önemli çalışmalardandır. Türk Keneşi üye ülkeler için ayrıca ortak bir alfabe önerisi getirmiş ve sekreteryaya iç yazışmalarında ortak Latin alfabesi kullanılmıştır.[6] Kazakistanın 2023 yılından itibaren Latin alfabesine geçme kararı[7] Türk Keneşi çerçevesinde üye ülkelerin ele aldıkları hedeflerin somut adımlara ivme kazandırdığını göstermektedir.

Uluslararası Türk Akademisi bünyesindeki araştırma merkezlerinde kültür, tarih, ekonomi, sosyoloji alanları başta olmak üzere bilimsel faaliyetler yürütülmektedir. Kurulan Türk Kütüphanesi ile nadir kitaplar ve eski metinler dahil 32.000 den fazla eserin bir araya

getirilmesi ve elektronik veri tabanı çalışmalarının yürütülmesi sağlanmıştır.[8]

Üye ülkelerin yükseköğretim kurumları arasında iş birliğinin sağlanması hedefiyle kurulan Üniversiteler Birliği kapsamında öğrenci-öğretim elemanı değişimini öngören Orhun süreci faaliyete geçirilmiştir. 1993 yılında ortak kültürel mirası koruma, araştırma, tanıtma hedefi ile kurulan TÜRKSOY da Türk Keneşinin ortak kuruluşu olmuştur. Türk Keneşinin ikinci zirvesinde kurulan Türk Kültür ve Mirası Vakfı, TÜRKSOY ve Uluslararası Türk Akademisi ile işbirliği çerçevesinde faaliyet, proje ve programları desteklemektedir.[9]

Türk Keneşi kurulduğu zamandan bu yana, 11 yıl gibi kısa bir süre içerisinde oldukça ilerleme kat etmiştir. Gelecekte Türk Keneşinin hedefleri doğrultusunda bölgede işbirliğinin gelişmesi, diğer uluslararası örgütler ile işbirliklerinin çeşitlenmesi, örgütün Asya ve Avrupa bağlantısında stratejik konumunun pekişmesi beklenmektedir.

[1] Mehmet Oğuzhan Tulun, Teoman Ertuğrul Tulun, Yapıcı Avrasyacılık Arayışı, AVİM, 16 Haziran 2017, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/YAPICI-AVRASYACILIK-ARAYISI>

[2] Türkiye'nin Çok Taraflı Ulaştırma Politikası, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-tarafli-ulastirma-politikasi.tr.mfa

[3] Age.

[4] Azerbaycan ve Türkiye arasında kurulacak kara bağlantısını gösteren harita yayınlandı, *Hürriyet*, 14 Ocak 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-ve-turkiye-arasinda-kurulacak-kara-baglantisini-gosteren-harita-yayinlandi-41714200>

[5] Ekonomik İşbirliği, *Türk Keneşi*, https://www.turkkon.org/tr/isbirligi-alanlari/ekonomik-isbirligi_2

[6] Türk Keneşi Genel Sekreteri Halil Akıncı Uluslararası `Türk Yazı Günü` Forumuna katıldı, *Türk Keneşi*, https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-kenesi-genel-sekreteri-halil-akinci-uluslararasi-turk-yazi-gunu-forumuna-katildi_191

[7] Kazakistanın Latin harflerine uyarlanan yeni alfabesi tanıtıldı, *Anadolu Ajansı*, 28 Ocak 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-in-latin-harflerine-uyarlanan-yeni-alfabesi-tanitildi/2126333>

[8] Kütüphane, *Uluslararası Türk Akademisi*, <http://twesco.org/tr/%d0%ba%d1%96%d1%82%d0%b0%d0%bf%d1%85%d0%b0%d0%bd%d0%b0/>

[9] Türk Kültür ve Miras Vakfı, *Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi*, <https://turk-pa.org/tr/content/cooperation/cultureandheritage>

Yazar Hakkında :

Gülperi Güngör, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2020 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü [] yüksek lisans derecesini almıştır. Ocak 2020 [] katılmıştır. Güngör, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor adayıdır. Mart 2025 sonrasında doktora çalışmasını yürütmek üzere Sheffield Üniversitesi'nde bulunan Güngör, AVİM'de Gayrimukim Uzman olarak görev yapmaya başlamıştır.

Atıfta bulunmak için: GÜNGÖR, Gülperi. 2026. "AVRASYA'NIN MERKEZİNDE TÜRK İŞBİRLİĞİ: TÜRK KENEŞİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2021 / 3. Şubat 01. Erişim Nisan 03, 2026. <https://www.avim.org.tr/public/tr/Analiz/AVRASYA-NIN-MERKEZINDE-TURK-ISBIRLIGI-TURK-KENESI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır